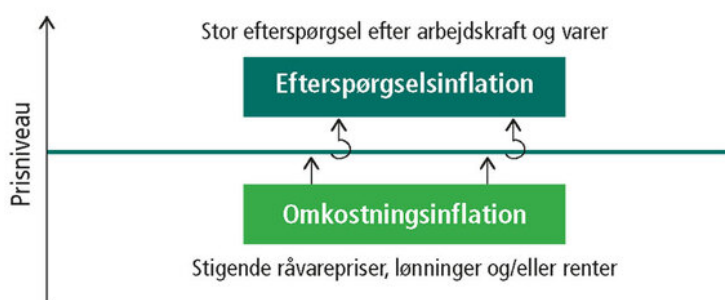

2.5: Lav inflation

Inflation er et udtryk for generelle prisstigninger i en økonomi. Inflation indebærer populært sagt, at "pengene bliver mindre værd" i et samfund. Hvis der omvendt er tale om generelle prisenfald, taler man om **deflation**.

Økonomer skelner mellem to slags inflation ud fra årsagerne til prisstigningerne, se figur 2.4.

Omkostningsinflation skyldes stigende omkostninger for producenterne til lønninger, renter eller råvarer. Stigende lønninger kan presse priserne på varer og tjenester opad, og det gælder tilsvarende, hvis bankerne øger rentesatserne for udlån. Renten er jo prisen for at låne penge. Endelig kan stigende priser på olie, metaller og andre råvarer, som vi importerer en stor del af, føre til, at vi så at sige også importerer inflation.

Figur 2.4: Omkostningsinflation og efterspørgselsinflation

Note: Omkostningsinflation hedder på engelsk Cost push-inflation - omkostningerne skubber prisniveauet opad. Den engelske betegnelse for efterspørgselsinflation er Demand pull-inflation - her trækker efterspørgslen priserne opad.

Den anden type inflation kaldes **efterspørgselsinflation**, og den opstår typisk, når der er godt gang i økonomien, altså når konjunkturerne kører opad. Arbejdsløsheden vil her være lav, og det fører som regel til **flaskehalsproblemer** inden for særlige områder på arbejdsmarkedet, hvor efterspørgslen efter eksempelvis elektrikere eller højt uddannede IT-medarbejdere er noget større end udbuddet. Det får arbejdsgiverne til at lokke med højere lønninger, og disse lønstigninger har en tendens til at smitte af på det øvrige arbejdsmarked. Dermed skabes der løninflation. Også på varemarkedet kan en stor efterspørgsel på grund af forbrugeroptimisme føre til, at virksomhederne sætter priserne op.

Hvor lav bør inflationen så være? Den Europæiske Centralbank i Frankfurt ser gerne en inflation på cirka 2 procent, og det er også målsætningen for en række andre centralbanker, blandt andet den amerikanske (FED). Hvis inflationen bliver noget – eller meget – højere, er der nemlig nogle klare ulemper.

For det første er inflation til fordel for låntagere, men til ulempe for folk, der sparer op. Et eksempel: Familien A har ved starten af et år sparet 1 millioner kroner op på deres bankkonto, mens familien B på samme tidspunkt af året har lånt 1 million kroner i banken. I løbet af året kommer der nu generelle prisstigninger, altså inflation, på 10 procent i landet. Ved årets udgang har familien A's opsparing reelt kun en købekraft på 900.000 kroner i forhold til starten af året, mens familien B nu reelt kun skylder 900.000 kroner til banken. Banker er jo ikke skabt til at dele gaver ud, så banken sætter udlånsrenten op

med 10 procentpoint, så den ikke mister penge på udlånet. Det kan også være, at familien A får øget sin renteindtægt, men næppe med 10 procentpoint. Det betyder, at inflation generelt er til fordel for låntagere og til ulempe for folk, der sparer op. Men allervigtigst i denne sammenhæng er det, at *renteniveauet i landet vil stige.*

Et stigende renteniveau har den effekt i makroøkonomien, at investeringerne i samfundet har en tendens til at falde, fordi det bliver dyrere at låne. Især boligbyggeri er meget følsomt over for rentestigninger, fordi det som regel finansieres med realkreditlån, der tilbagebetales over en meget lang periode – op til 30 år! Renten udgør derfor en stor del af prisen på en bolig. Tilsvarende gælder det, at stigende renter har stor betydning for omkostningerne til fabriksbygninger og andre langvarige produktionsmidler.

For det andet har inflation betydning for et lands *konkurrenceevne* i forhold til udlandet. Hvis for eksempel Danmarks inflation er højere end udlandets, stiger danske varers priser mere end de udenlandske varers. Det betyder, at danske varer bliver forholdsvis dyrere i udlandet, og at vores eksport derfor bliver mindre. Omvendt bliver udenlandske varer relativt billigere i Danmark, hvilket får importen til at stige. Resultatet: *Betalingsbalancen forringes.*

En begrænset inflation kan imidlertid også have en positiv effekt, og det er derfor, centralbanker og de fleste politikere gerne ser en inflation på cirka 2 procent. Den enkelte forbruger og virksomhed vil i en situation, hvor der gennem længere tid har været en inflation på eksempelvis 2 procent, handle

ud fra forventninger om, at sådan vil prisstigningerne sikkert også være fremover. Det kan føre til øget forbrug og investeringer, hvilket holder hjulene i gang i de danske virksomheder, for hellere købe varer og tjenester nu, end når de senere er steget i pris.

Deflation, altså generelle fald i priseniveauet i et land, betragtes generelt som skadeligt i en samfundsøkonomi. Faldende priser lyder måske godt set fra et forbrugersynspunkt, men hvis det generelle priseniveau gennem flere år er faldet, handler den enkelte forbruger og virksomhed ud fra forventninger om, at priserne nok også vil falde fremover. Det kan føre til et begrænset forbrug og lavere investeringer, for hvorfor købe nu, når varer og tjenester bliver billigere i fremtiden?

I kapitel 12 har du mulighed for at beskæftige dig mere dybtgående med inflation, pengemængde og renter.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

2.6: Balance på statsbudgettet (budgetbalancen)

Lad os med det samme slå fast: *Budgetbalancen og betalingsbalancen er to helt forskellige balancer.*

Mange elever har gennem årene sammenblandet de to balancer, men det er altså helt forkert.

Budgetbalancen drejer sig om statens (det offentlige) udgifter til og indtægter fra den private sektors husholdninger, virksomheder og banker.

Man kan sige, at der er tale om en "intern betalingsbalance" i et land, se figur 2.5.

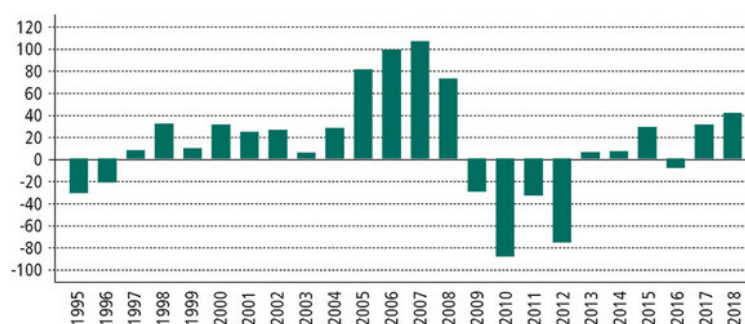

Figur 2.5: Budgetbalancen

Statens *indtægter* kommer fra skatter, moms og andre afgifter, mens *udgifterne* går til lønninger til offentligt ansatte, forbrug af materialer, pensioner, SU, arbejdsløshedsdagpenge og investeringer i blandt andet veje, broer og skolebygninger. I figur 2.6 kan du se, hvordan statsbudgettet har udviklet sig i perioden 1995-2018.

Som det fremgår af figur 2.6, var der store overskud

på statens drifts-, anlægs- og udlånsbudget (den såkaldte *DAU-saldo*) i 2005 og de næste par år. Det skyldes, at der fra 2003 kom et kraftigt opsving i økonomien, hvilket førte til øgede skatteindtægter og lavere udgifter til blandt andet arbejdsløshedsunderstøttelse. Men *finanskrisen*, der begyndte i 2008, satte en stopper for festen med øgede udgifter til dagpenge til de mange arbejdsløse og lavere skatteindtægter. Som du kan se i figuren, har den offentlige sektor i Danmark sidenhen haft svært ved at nå op på 2000'ernes solide overskud. Coronakrisen i 2020 vil give et kæmpeunderskud på statens budget – i skrivende stund ved vi i sagens natur ikke, hvor stort underskuddet bliver.

Figur 2.6: Udviklingen på statens drifts-, anlægs- og udlånsbudget 1995-2018. Mia. kr.

Kilde: Samfundsstatistik 2003 og 2011, og Statistisk Tiårsoversigt, 2019.

Opgave 2.2: Effekten af Covid-19

Hvad kan du ud fra tabelmaterialet udlede om coronakrisens effekt på den danske budgetbalance? Materiale: [Statistikbanken](#), tabel OFF 3K. Under udgifter/indtægter går du ind forneden på punkt 2.18. Og under kvartaler begynder du ved 1. kvartal 2019 og

går så langt som muligt frem i tid.

Bør der være ligevægt mellem udgifter og indtægter på statsbudgettet? Det er der ikke enighed om. Nogle økonomer og politikere (mest fra den liberale fløj) mener, at man skal stræbe efter ligevægt, mens andre (fra midten og til venstre på den politiske skala) synes, at det er i orden at føre en **aktiv finanspolitik**. Det indebærer, at staten kører med underskud i lavkonjunkturer for at stimulere den økonomiske aktivitet og med overskud i højkonjunktur-perioder, hvor den økonomiske aktivitet har behov for at blive dæmpet lidt.

Næsten alle politikere er dog enige om, at underskuddet ikke bør blive for stort. Det skyldes for det første, at vi over for EU har forpligtet os til ikke at have underskud, der overstiger 3 procent af BNP. For det andet skal staten jo låne for at få dækket et underskud, hvilket fører til øget gæld og større rentebetalinger. Afdrag på gælden og renterne skal betales over skatterne i fremtiden, og der er ikke mange politikere, der går ind for direkte at sætte skatterne op i Danmark.

I de fleste udviklede økonomier lånefinansieres et underskud på statsbudgettet først og fremmest ved, at den offentlige sektor låner penge af den private sektor. Det foregår på den måde, at staten sælger obligationer, som den selv udsteder (**statsobligationer**), til private investorer (banker, forsikringselskaber, pensionskasser mv.). Hvis staten i flere år kører med underskud på budgettet, fører det som nævnt til opbygning af en offentlig gæld (**statsgæld**).

Her er det vigtigt at gøre opmærksom på, at denne

statsgæld på ingen måde er lig med udlandsgælden (eller udlandsformuen), der som tidligere omtalt er hele Danmarks – både den private og offentlige sektors – gæld til eller tilgodehavender i udlandet. Statsgælden er derimod den gæld, *statsmagten* har samlet op over årene, og som den skylder til primært den private sektor i Danmark.

Staten kan også finansiere sit underskud på en anden måde, nemlig ved at trykke flere pengesedler og bruge dem som betaling til de offentligt ansatte, varekøb og investeringer. Det kan dog give problemer med inflationen, for jo flere pengesedler der er, jo mindre bliver pengene værd – altså er der inflation. Derfor er den foretrukne metode til dækning af underskud på statsbudgettet salg af statsobligationer.

Hvis staten har overskud på budgettet, har den mulighed for at betale af på statsgælden. Men den kan også bruge overskuddet til at øge den økonomiske aktivitet i samfundet. Da overskud især forekommer under højkonjunkturer, kan det dog være problematisk at fyre for meget op under en i forvejen velkørende økonomi, for det fører erfaringsmæssigt til højere inflation.

I kapitel 9 kan du mere dybtgående beskæftige dig med den offentlige sektor, statsbudgettet og finanspolitik.

Tjek-på-lektien

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025

2.7: Rimelig fordeling af goderne

Allerede udtrykket *rimelig fordeling* antyder kraftigt, dels at der er tale om en ret upræcis målsætning, dels at det er et politisk omstridt mål. For hvad er rimeligt?

Politikere fra midten af den politiske akse og over mod venstrefløjen mener, at alle danskere bør have mulighed for at få et godt liv og som minimum få opfyldt behovene på de tre nederste niveauer i Maslows behovspyramide (se [afsnit 1.1](#)).

Derfor bør staten foretage en **omfordeling** fra de rige danskere til dem med de lavere indkomster. Det kan foregå ved skrapere beskatning af de rige og tilstrækkelige overførselsindkomster (dagpenge, SU, pensioner) til de mindre velhavende. Der er altså tale om en retfærdigheds-argumentation.

Nogle økonomer støtter også dette synspunkt, idet de lavere indkomster har en større **forbrugskvote** end de rige – de anvender næsten hele deres indkomst til forbrug, hvilket øger den økonomiske aktivitet. De rige har omvendt en større **opsparingskvote** – en større del af indkomsten spares op – og det begrænser den økonomiske aktivitet. En omfordeling fra de rige til de fattige giver derfor større økonomisk aktivitet i samfundet, det vil sige større BNP.

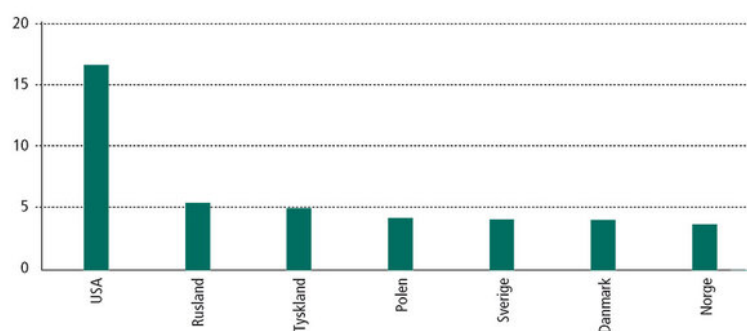
På den *liberale fløj* mener man derimod, at alle danskere som udgangspunkt har lige muligheder.

Det er så op til den enkelte selv at udnytte disse muligheder, for eksempel ved at uddanne sig og arbejde hårdt. Staten skal derfor nok hjælpe folk, der er i akut nød, men den skal ikke straffe folk med ekstra skatter, når de ved egen kraft har arbejdet sig frem til gode jobs og indtægter.

Fra en økonomisk synsvinkel argumenterer den liberale fløj med, at der skal være et **incitament** (en økonomisk gulerod) for de aktive og initiativrige, så de sætter aktiviteter i gang, som de kan tjene penge på. Og når aktiviteterne lykkes, er det til gavn for økonomien, idet der skabes mere vækst og flere arbejdspladser.

Hvordan står det så til med **uligheden** i Danmark? Det kan man angive ved forskellige målemetoder. I figur 2.7 har vi anvendt den såkaldte *80/20-ratio*, som viser forholdet mellem de 20 procent rigeste og de 20 procent fattigstes disponible indkomster (indkomster efter skat) i forskellige lande. Vi har som i tabel 1.1 medtaget Danmark og nabolandene og yderligere suppleret med USA og Rusland.

Som du kan se i figur 2.7's søjlediagram, ligger Danmark nogenlunde på linje med Polen og Sverige med hensyn til ulighed, mens ligheden er større hos vores norske naboer. På den anden side er uligheden især i USA meget større end i Danmark.

Figur 2.7: Uligheden i syv lande i 2018 målt ved 80/20-

ratio, dvs. de 20 procent rigestes disponible indkomster divideret med de 20 procent fattigstes

Kilde: World Income Inequality Database 2020.

Hvordan omfordeler det offentlige så indkomsterne i Danmark? For det første har vi i Danmark et **progressivt skattesystem**, det vil sige, at dem med de højeste indkomster betaler en større procentdel af indkomsten end dem med de lavere indkomster. Årsagen hertil er alene den såkaldte *topskat* på 15 procent, som man skal betale ekstra i statsskat af den del af indkomsten (efter fradrag af arbejdsmarkedsbidrag), der ligger over 531.000 kroner (i 2020). Andre skatter såsom kommuneskat, bundskat til staten og AMB (arbejdsmarkedsbidrag) er derimod *proportionale*, det vil sige, at skatteprocenten er konstant. Denne omfordeling modvejes så til dels af, at moms ganske vist er på 25 procent for alle i Danmark, men at momsen "vender den tunge ende nedad", idet den udgør en større procentdel af de fattiges end af de riges indkomster.

For det andet sørger **indkomstoverførsler** for en vis udligning af indkomsterne i Danmark. Det drejer sig om folkepension og andre pensioner, arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp, SU osv.

I kapitel 11 kan du læse meget mere om ulighed, omfordeling og velfærdssamfundet.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025

2.8: Bæredygtig vækst

Denne målsætning indebærer, at den økonomiske vækst bør foregå på en sådan måde, at fremtidige generationers livsvilkår og levestandard ikke bliver dårligere end nutidens. Den økonomiske vækst har hidtil bevirket, at *forureningen* af vores natur: luft, vand, plante- og dyreverden samt atmosfæren, er blevet stadigt værre. Og dertil kommer, at væksten har været baseret på et *overforbrug af ressourcer*, herunder ikkeerstattelige ressourcer som eksempelvis olie og metaller.

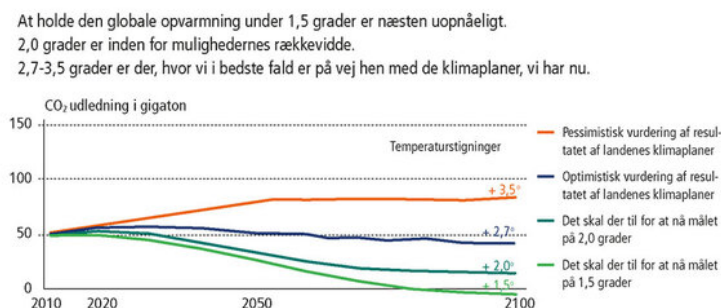
Det gælder altså om at have økonomisk vækst, så Jordens befolkning får opfyldt behovene på de tre nederste trin i Maslows behovspyramide (se [figur 1.1](#)), men på den anden side bør væksten begrænses eller produktionen omlægges – man taler om **grøn vækst** – så naturen og vores omgivelser skades mindst muligt.

I de senere år har især *klimaforandringerne* stået på den internationale dagsorden. Det har taget lang tid for mange politiske aktører at anerkende, at menneskets udledning af drivhusgasser har en påviselig effekt i form af miljøkatastrofer som ekstrem tørke, oversvømmelser, tsunamier osv. Med den såkaldte *COP21-aftale* i Paris i december 2015 nåede det internationale klimasamarbejde en milepæl, idet den første globale klimaafale kom på plads. Selv om aftalen ikke er forpligtende – der er kun tale om opfordringer til de mange deltagende

lande – så mener mange, at den er udtryk for en øget vilje til at sætte verden på en anden, grønnere kurs.

For at begrænse de skadelige effekter af klimaforandringerne opstillede man i **Paris-aftalen** den målsætning, at den globale temperaturstigning skal holdes "et stykke under" to grader celsius i forhold til temperaturniveauet omkring år 1800, hvor industrialiseringens tidsalder startede. Hvis det er muligt, skal man satse på at komme ned på en temperaturstigning på 1,5 grader. Det vigtigste middel til at nå denne målsætning er at begrænse udledningen af CO₂, der først og fremmest stammer fra afbrænding af fossile brændstoffer: kul, olie og naturgas. Hvorvidt det overhovedet er muligt at nå Paris-aftalens målsætning, er der forskellige meninger om, se figur 2.8, hvor forskellige fremtidsscenarier er stillet op.

I kapitel 13 kan du fordybe dig mere i problemstillingerne om økonomisk vækst og miljøpåvirkning.

Figur 2.8: Mulige fremtidsscenarier for den globale opvarmning

Kilde: Politiken, 13. december 2015.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025